

ТЕОЛОШКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ПРАВОСЛАВНЕ АСКЕТСКЕ АНТРОПОЛОГИЈЕ

(2. час)

У уводу у предавања из аскетике рекли смо да ћемо најпре говорити о претпоставкама православне аскетике, то јест о претпоставкама православне аскетске антропологије. Тада смо поменули да је антропологија у Православљу директно повезана са основним истинама и догматама наше вере, тј. са Тријадологијом, Христологијом, Пневматологијом, Сотериологијом и Еклесиологијом. У наставку ћемо показати како је антропологија повезана са Тријадологијом и Христологијом.

Православна теологија увек разматра потпуну човекову тајну, његово стварање, његово биће, живот, спасење и обожење, као и уопште сву тајну стварања и света у перспективи Тројичине Икономије, спасоносног Домостроја човекољубља Оца, Сина и Светога Духа.⁴ Заиста је ства-

4 Ми дајемо првенство грчкој речи οἰκονομία - *домосстрој*. Код Апостола Павла (Еф. 1, 10; 3, 2, 9; Кол. 1, 25) она означава Божији план о свету (и наравно, пре свега, о човеку). Она долази од речи οἶκος - кућа, пребивалиште, здање, храм, и од глагола *τέλλω* - распоредити, разрешити, одобрити, чувати (стадо), уредити, организовати, владати, усмерити, управљати и такође: доносити законе. Дакле, Божанска *Икономија* означава божански *план* у којем Бог у својој благодати ствара, управља, доноси законе, штити и спасава *своју кућу*, која је цео свет, и човека у том дому као *домаћина*.

рање, спасење и обожење света и човека дело Свете и Животворне Тројице. Управо то је дело љубави и благонаклоне воље Бога Оца, личног деловања и оваплоћења Сина, благодати и заједнице Бога Духа Светог (2Кор.13,13; Еф.1,3-14; Тит. 3,4-6). Тројични печат почива на сваком стваралачком и спаситељском делу Бога, Који се у свету открио о јавио у пуноћи у Христу. Подвући овај *свεῑο̄ῑтројични* карактер Божанске Икономије у стварању, спасењу и обожењу човека и света, јесте једна од основних карактеристика православне теологије, православне вере и православног живота уопште.

Тројични Домострој о свету и човеку потиче од предвечног *Великој Савей̄а* Божијег, од “Μεγάλη Βουλή” Свете и Једносусне Тројице, о чему говоре Пророци и Апостоли (Ис.9,6; 25,1; Еф.1,11; ДАИ. 2,24; 20,27) и по чему је Христос назван Анђео, тј. Гласник (2 Мој. 3, 2; Ис. 6, 9; ДАИ. 7, 35-38).

Тај *Велики* божански *Савей̄* донео је одлуку, која проистиче из Тројичне љубави, о стварању света и човека, да би човек као дете Божије, и у њему цео свет, постао учесник вечног живота Тројичног Божанства.⁵

Остварење и спровођење овог Великог божанског *Савей̄а* врши се благовољењем Оца, личним деловањем (αὐτοουργικῶς) Сина и садејству Светога Духа, тј. оно се врши “од Оца, кроз Сина, у Духу Светом”, како кажу Свети Оци (нарочито Св. Атанасије Велики), и то остварење се

Треба такође приметити да Апостол Павле Цркву не назива случајно οἰκία, οἶκος τοῦ Θεοῦ - Домострој (1 Тим. 3, 15; Јев. 3, 6), μεγάλη οἰκία (2 Тим. 2, 20) итд, и да такође није случајно то што Господ назива Царство Божије οἰκία τοῦ Πατρὸς μου - Дом Оца Мога (Јн 14, 2).

⁵ Јер је Бог створио човека за *пей̄рулежност̄* и за *вечни животӣ* (Тит. 1, 2; 2, 23; Прем. Сол. 2, 23), за *усиновљење* и за *учес̄т̄вовање* у *божанском животӣу*, тј. за *обожење* (Еф. 1, 5; 3, 19; 2 Пис. 1, 4; Јн. 4, 8-9).

зове Тројична *Икономија*. У тој Тројичној Икономији свака божанска Личност Свете Тројице даје остварењу Божанског плана свој “посебни допринос” (συντελεῖα - заједнички допринос, остварење, довршење), како кажу Оци, што значи да свака Божанска Личност на специфичан начин учествује и сарађује у његовом остварењу и испуњењу. Отац учествује благовољењем воље Своје (уп. Еф. 1, 5, 9, 11; Мт. 11, 26; Отк. 4, 11), Син испуњава лично и автургички (самоделатно) (αὐτοουργικῶς) вољу Оца (Јев. 10, 7; Јн 1, 3, 4; 4, 34; 5, 30), која је истовремено заједничка воља све Свете Тројице, а Свети Дух *сарађује, садејс̄т̄вује, оживљује, освећује човека и свӯ̄вар* и *води ка савршенс̄т̄ву* (1 Мојс.1, 2; Лк. 1, 35; ДАИ. 2, 4-38; 1Кор. 6, 11; 12, 3-13; 2Кор. 3, 6); дакле заједничко тројично дело. Сила и заједничка енергија (стваралачка, спасилачка и обожујућа) Свете Тројице остварује се заједнички (κοινῶς), учешћем сваке од Три Личности, али свака Личност има, ако се тако може рећи, своју посебну улогу у Икономији (= плану, домостроју) стварања и спасења света и човека. Управо та посебна лична улога сваке Божанске Личности Свете Тројице показује Њено посебно место у човекољубивој Божанској Икономији стварања и спасења света и човека.

На основу Божанског Откровења и извршавања ове Тројичне Икономије у историји, видимо да посебна улога, чак се може рећи централна улога, припада Другој Личности Свете Тројице, Јединородном Сину Божијем, на Којег је Бог Отац пренео Своју љубав и вољу о свету и човеку (Мт. 3, 17; 12, 18; Кол. 1, 19; Еф. 1, 3-9).

На основу Божанског Откривења, јасно је да Божанска Икономија о свету и човеку увек има Тријадолошки карактер, што не треба никад заборавити. Али у исто време та иста Тројична Икономија се открива и остварује у свету као “тајна Христова” (τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ), коју Апо-

стол Павле још назива “Велика Тајна побожности” (Еф. 3, 4; Кол. 1, 27; 2, 2; 4, 3; 1Тим. 3, 16). Свети Оци су увек подвлачили христолошки и христоцентрични карактер Божанске Икономије о човеку, али то за њих никад није значило да се Христологија одваја од Тријадологије, јер се ни Христос не одваја од Оца и Св. Духа. Напротив, за Свете Оце истинска Христологија постоји само у тесној вези са православном теологијом о Светој Тројици, јер је Христос “Један од Свете Тројице”, и већ само његово име, име *Христос*, тј. “Помазаник” (*χριστός, μεχρισμένος*) означава Свету Тројицу, као што кажу многи Свети Оци. На пример, Свети Василије Велики пише овако:

“Већ само име *Христос* садржи у себи исповедање целе наше вере, јер то име показује Бога Оца *Који Га помазује*, Сина *Који је Помазаник*, и *помазање* (то *χρίσμα*) Које је Дух Свети, као што нас је учио Апостол Павле у *Делима Апостолским* (10,38) говорећи: “Исус из Назарета, Којега је Бог помазао Духом Светим”⁶.

- 6 Дело Св. Василија *О Светом Духу* 12, 28. – Овде морамо напоменути следеће: Обично се каже да чињеница истицања Христологије и Христоцентризма карактерише западну теологију, док истицање Тријадолошког и Светодуховског аспекта карактерише источну теологију. У једном таквом тврђењу (које су подржавали С. Булгаков и В. Лоски) има нечег нетачног и постоји неспоразум. Доиста, источна теологија је од Св. Отаца до данас увек подвлачила христолошки аспект читаве теологије Цркве, и Христологија је у православној теологији управо целина која обухвата све и у којој се налази и схвата све остало што се тиче вере и црквеног живота. Али, Христологија у православној перспективи Отаца не само да не искључује, већ укључује у себи Тријадологију (јер се Тројица открила кроз Христа и у Христу), Пневматологију, Антропологију, Космологију, Еклисиологију и Сотериологију. Што се тиче западне теологије, истина је да на Западу права Тријадологија и нарочито Пневматологија заузимају врло мало места,

Свим овим што смо до сада рекли хтели смо да подвучемо ову истину: православно учење о човеку смешта се и разуме се само у функцији и контексту “Икономије благодати” (Еф. 3, 2.9) Свете Тројице, али та Икономија - Домострој спасења за нас се открива као “Тајна Христова” и само у тој Христовој тајни је замишљан и објашњаван човек у Православљу.

Јасно је да из овог произилази да је антропологија повезана са свим Тројичним основама теологије, али у исто време та веза постоји управо кроз Христологију, учење о “*тајни Христа*”, Творца и Спаситеља Обожитеља човека. Сва Света Тројица учествују у стварању и спасењу човека, али Јединородни Син Божији који постаје Син Човечији, има посебну, централну улогу у стварању и још више у спасењу човека. Зато је човекова тајна садржана пре свега у “Тајни Христовој” и човек је само унутар “Христове тајне” повезан са тајном Тројичног Бога Животодавца. Ово ћемо проучавати кроз сведочанства Св. Писма, Св. Литургије и одатле ћемо извући закључке.

- Анализа одломака из Библије и из сведочанстава *Светле Литургије*:
- 1) Еф. 1, 3-14 и 3, 14-19 (уп. 2Тим. 1, 7-10 и 1Пш. 1, 15-22; уп. Отк. 13, 8).
  - 2) Кол. 1, 12-19 и Јн 1, 1-18; 3, 5-17.
  - 3) Кол. 1, 26-27 (уп. Рим. 8, 29); и 1Кор. 15, 45-49.
  - 4) Сведочанство *Светле Литургије*.

али то није зато што се тобоже највише истиче Христологија (то сигурно није тачно), већ зато што учење о *Filioque* преиначује и квари праву Тријадологију и нарочито Пневматологију. У том случају, разлика која постоји између Августинове теологије и теологије Светих Кападокијаца је иста као разлика између западне и источне теологије. Треба такође рећи да ни Христологија на Западу нема све оне дубине и димензије које има у вери, предању и богословском искуству Православног Истока.